

FÖRSVARSMAKTENS HÅLLBARHETSREDOVISNING 2021

FÖRSVARSMAKTEN

INNEHÅLL

OM REDOVISNINGEN

ÅRET SOM GÅTT är en redovisning av Försvarsmaktens miljöarbete utifrån det regeringsuppdrag som Försvarsmakten fick 2001 kopplat till Sveriges miljömålen. Utöver detta redovisas även arbetet med de globala målen för en hållbar utveckling och ett urval av det hållbarhetsarbete som bedrivs inom myndigheten.

Foto: Antonia Senhiedt/Försvarsmakten

1 INTRODUKTION

S03 LEDARE

S04 HÅLLBARHET – EN DEL AV UPPDRAGET

S05 FÖRSVARSMAKTEN FRÄMJAR MÅL PÅ NATIONELL NIVÅ

S06 FÖRSVARSMAKTEN BIDRAR TILL FN:S GLOBALA MÅL

2 MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

S07 REGLERING AV KEMIKALIER

S09 SAMSPEL MELLAN RIKSINTRESSEN

S10 NYTT KONCEPT FÖR CAMPER

S12 ARVET OCH FRAMTIDEN

S14 FÖRSVARSMAKTEN I ETT FÖRÄNDRAT KLIMAT

3 SOCIAL HÅLLBARHET

S16 JÄMSTÄLLDHETS- INTEGRERING

S18 ÅTERTAGANDET AV TOTALFÖRSVARET

S20 INSATSER MOT COVID-19

4 AVSLUTNING

S22 KOMMUNIKATION OM HÅLLBARHET

S23 SLUTORD

HÅLLBAR UTVECKLING EN FÖRUTSÄTTNING

MIKAEL GRANHOLM
Generaldirektör

Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

DET FÖRSÄMRADE säkerhetspolitiska läget ställer ökade krav på det militära försvaret. Försvarsmakten är i stark tillväxt och en av förutsättningarna för att den ska ske på ett sätt som är beständigt över tid är vårt hållbarhetsarbete. Vi kommer höras och synas mer när infrastruktur byggs ut och övningsverksamhet ökar. Hållbarhetsarbetet bidrar till allmänhetens förtroende för verksamheten och är därmed en viktig del i arbetet för ett starkare försvar.

Parallellt med att lösa våra ordinarie uppgifter, dygnet runt, årets alla dagar, stöttade Försvarsmakten samhället under de gångna året med vår unika kompetens och nödvändiga resurser, till exempel inom logistik. Vi har bidragit med transporter av såväl utrustning som patienter. Sjukvårdsutrustning, specialkompetens och samordning av resurser är andra exempel på vårt stöd.

Att systematiskt arbeta med hållbar utveckling skapar förutsättningar för myndighetens huvuduppgifter – att försvara Sverige, landets intressen, vår frihet och rätt att leva som vi själva väljer. I vardagen innebär det allt från att ta miljöhänsyn vid övningar och operationer, till jämställdhetsintegrering och att ta ansvar för de platser där vi verkar.

Jag önskar dig god läsning.

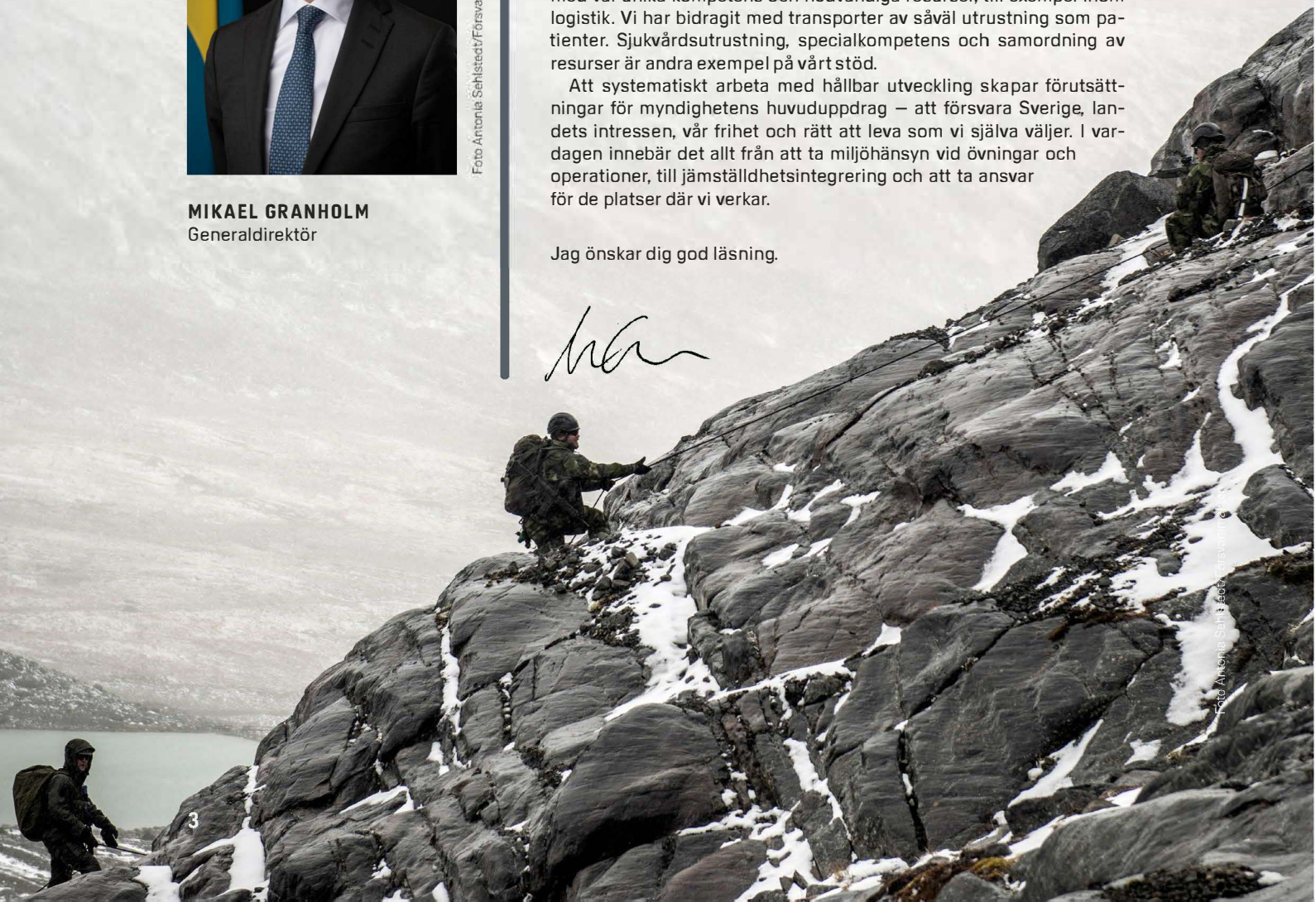

Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

HÅLLBARHET — EN DEL AV UPPDRAGET

Försvarsmaktens huvuduppgift är att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Försvarsmakten arbetar med att bidra till FN:s globala mål för hållbar utveckling och de nationella miljö kvalitetsmålen som är fastställda av Sveriges riksdag.

MÅL 16 I de globala hållbarhetsmålen – Fredliga och inkluderande samhällen – har en väsentlig koppling till huvuduppgiften. Målet innebär att "främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer" vilket Försvarsmakten bidrar med dygnet runt, året runt – på marken, i luften, till sjöss och på nätet. Så att vi kan möta varje hot och klara varje utmaning.

“Tillsammans med andra bygger vi ett starkare försvar och en stabilare omvärld.”

I Försvarsmaktens uppgift ingår också att övervaka svenskt territorium, hävda Sveriges territoriella integritet och med befintliga resurser skydda prioriterade kritiska samhällsfunktioner. Och i förlängningen upprätthålla förutsättningar för en stabil vardag för alla som bor i Sverige. Tillsammans med andra bygger vi ett starkare försvar och en stabilare omvärld. Detta gör vi även genom internationellt samarbete, både genom övningar och genom internationella insatser.

TYDLIGA KRAV OCH GOD KONTROLL

Hållbarhetsarbetet i Försvarsmakten är en förutsättning för att behålla och utveckla den militära förmåga som regeringen har gett oss i uppdrag att klara. Det handlar om att säkerställa att de platser vi verkar på hanteras på ett ansvarsfullt sätt, bland annat genom hur vi övar, förståelsen från allmänheten, att vi köper materiel som är robusta och kan komma att användas lång tid framöver. Allt detta kräver tydligt ställda krav och kontroller att vi efterlever dessa krav.

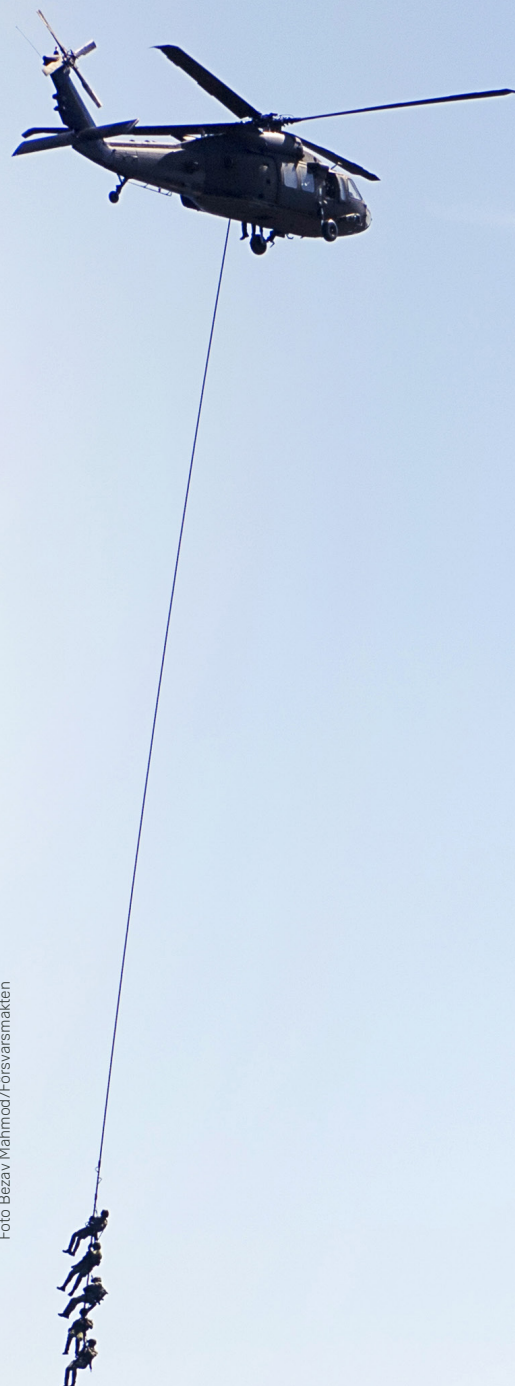

Foto Beza Mahmod/Försvarsmakten

FÖRSVARSMAKTEN FRÄMJAR MÅL PÅ NATIONELL NIVÅ

SVERIGES MILJÖMÅL ÄR det nationella genomförandet av den miljömässiga dimensionen av de globala hållbarhetsmålen som beskrivs på nästa sida. Miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljö kvalitetsmål samt ett antal etappmål inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och klimat.

Generationsmålet är ett övergripande mål som inriktar den svenska miljöpolitiken och är vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. Miljö kvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till.

Försvarsmakten är en av de myndigheter som fått i uppdrag att bidra till att målen nås och om det behövs föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling.

Mer information om målen finns på sverigesmiljomal.se.

Illustrationer Tobias Flygar

MILJÖKVALITETSMÅLEN

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

FÖRSVARSMAKTEN BIDRAR TILL FN:S GLOBALA MÅL

FÖRSVARSMAKTEN SKA I ENLIGHET med Sveriges åtaganden bidra till att FN:s globala mål för hållbar utveckling uppnås. Utifrån den verksamhet som bedrivs bidrar Försvarsmakten framförallt till målen:

6. Rent vatten och sanitet
7. Hållbar energi
8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
12. Hållbar konsumtion och produktion
13. Bekämpa klimatförändringarna
14. Hav och marina resurser
15. Ekosystem och biologisk mångfald
16. Fredliga och inkluderande samhällen
17. Genomförande och partnerskap

Utöver dessa påverkar Försvarsmakten även målen:

3. God hälsa och välbefinnande
4. God utbildning för alla
5. Jämställdhet
10. Minskad ojämlikhet

Läs mer om de specifika målen på globalamalen.se

REGLERING AV KEMIKAlier

Försvarmakten har tillsammans med de andra försvarsmyndigheterna uppdaterat Kriteriedokumentet, som beskriver hur kemikalier får köpas in och användas.

FÖRSVARSMAKTEN HAR ETT miljösamarbete med övriga myndigheter inom Försvarssektorn där Arbetsgrupp Kemi (Ag Kemi) arbetar med kemi-frågor. Gruppen ansvarar för att bland annat ta fram verktyget kallat kriteriedokumentet vars syfte är att begränsa användningen av hälso- och miljöfarliga ämnen i kemiska produkter och varor (materiel) inom myndigheterna, vilket bidrar till uppfyllnad av det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Dokumentet underlättar kravställning vid upphandling och inköp samt ger underlag vid substitutionsarbete.

Under 2021 uppdaterades försvarssektorns kriteriedokument med anledning av förändrad lagstiftning och för att förtydliga dokumentet. Grunden som dokumentet baseras på är fortfarande EU-förordningarna REACH och CLP.

KRAV VID UPPHANDLING

Alla kemiska produkter som upphandlas ska så långt som möjligt vara fria från ämnen som är klassificerade som dödliga, cancerframkallande, påverkar arvsmassan, fortplantningsstörande, organtoxiska, allergiframkallande, miljöfarliga, klimatpåverkande och ozonpåverkande. Dessutom finns ett antal särskilt utpekade ämnen som begränsas då de har PBT- och vPvB-egenskaper, samt ämnen som återfinns i kandidatförteckningen. Två större förändringar har skett vid uppdateringen av försvarssektorns kriteriedokument: det ena är sänkt gräns för GWP-värde på fluorerade växthusgaser i köld- och släckmedia, från 2 000 till 150, och det andra är införande av PFAS-ämnen som ny ämnesgrupp som ska begränsas.

Försvarsmakten har påbörjat arbetet med att få ett gemensamt kemikaliehanteringssystem för att underlätta arbetet med till exempel utsökningar på ingående ämnen och skapandet av lokala kemikalieförteckningar.

Foto David Gernes

CENTRALA BEGREPP

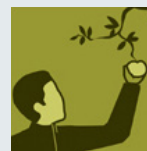
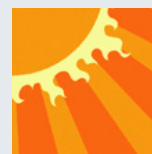
CLP-förordningen: Innehåller regler för att klassificera, märka och förpacka kemiska produkter.

GWP: Global Warming Potential. Anger hur stark växthuseffekt som köldmediet har i förhållande till koldioxid

PBT: Ämnen som är persistenta (svårnedbrytbara), bioackumulerande (ansamlas i levande organismer) och toxiska (giftiga).

vPvB: som ovan, men ämnen som är ännu mer persistenta, bioackumulerande och toxiska. v=very (mycket)

REACH-förordningen: Innehåller regler om kemiska ämnen såsom registrering, förbud, restriktioner och krav till tillstånd för särskilt farliga ämnen samt regler som användare av kemiska produkter måste förhålla sig till.

NATIONELLA MÅL: Begränsad klimatpåverkan
• Giftfri miljö **GLOBALA MÅL:** 3 God hälsa och välbefinnande • 6 Rent vatten och sanitet
• 12 Hållbar konsumtion och produktion

SAMSPEL MELLAN RIKSINTRESSEN

Försvarmaktens tillväxt och Sveriges omställning till förnybar elproduktion är två viktiga processer som måste samspela så det inte uppstår målkonflikter.

FÖRSVARSMAKTEN, OCH ÖVRIGA myndigheter inom totalförsvarets militära del, är beroende av möjligheten att nyttja mark- och vattenområden, anläggningar och infrastruktur. Uppbyggnaden av det militära försvaret och Sveriges energiomställning behöver ske parallellt. Det finns inget specifikt mål för utbyggnaden av vindkraft i Sverige. Energimyndigheten, ansvarig för att leda energiomställningen har antagit ett utbyggnadsbehov av vindkraft motsvarande 100 terawattimmar (TWh) vilket kan jämföras med cirka 20 TWh år 2019. Därför är det av stor vikt att långsiktigt skydda värdet av mark- och vattenområden utifrån både dessa samhällsintressen och därmed åstadkomma ett hållbart och effektivt nyttjande av områden.

Inom vissa mark- och vattenområden riskerar uppbyggnad av vindkraftverk att medföra skada på riksintresset för totalförsvarets militära del. I många av dessa fall består skadan av att höga objekt, såsom vindkraftverk, utgör ett fysiskt hinder för att nyttja en anläggning. Försvarmakten är remissinstans för samtliga plan-, lov- och tillståndsärenden gällande bland annat höga objekt oavsett lokalisering. Exempel på verksamhet som kan påverkas är signalspaning samt övervakning av luftrum och sjöterritorium.

Sedan 2010 har Försvarmakten erbjudit bolag att inför en ansökan om tillstånd få besked om hur myndigheten ställer sig till uppförande av vindkraft på en viss plats, så kallad hinderremiss, som syftar till att ett ge en preliminär bedömning om möjligheterna till etableringen. Under 2021 har Försvarmakten mottagit och hanterat ungefär 120 stycken hinderremisser.

FÖRSVARSMAKTEN MEDVERKAR I NATIONELL STRATEGI

Energimyndigheten och Naturvårdsverket har tillsammans tagit fram en nationell strategi för hållbar vindkraftsutbyggnad. Strategin ska bidra till energiomställningen genom att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar vindkraftsutbyggnad. Försvarmakten medverkade i den nationella strategin med intentionen att samtliga riksintressen för totalförsvarets militära del skulle omhändertas, för att därmed skapa ett förutsägbart planeringsunderlag.

ÖVERGRIPANDE ANSVAR

Försvarmakten har som sektorsmyndighet ansvar att identifiera områden av riksintresse och betydelse för totalförsvarets militära del. I begreppet "militär del" ingår även myndigheterna Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Försvarets radioanstalt (FRA) och Försvarets materielverk (FMV). Försvarmaktens anspråk och bedömningar inkluderar därmed dessa myndigheters verksamhet och behov.

Foto Johnér/Fredrik Schlyter

NYTT KONCEPT FÖR CAMPER

Foto Tobias Besteld/Försvarsmakten

Arméstabens miljöarbete är omfattande och strävan är att genomföra ständiga förbättringar. Miljöarbetet omfattar ett stort antal områden inom markarenan i Sverige, men även att hantera miljöpåverkan på bästa sätt i Försvarsmaktens samtliga internationella insatser.

I ARMÉSTABENS NATIONELLA MILJÖARBETE ingår allt från praktiska miljöfrågor kopplat till skjutbanor, drivmedel och infrastruktur. Arméstaben har som uppgift att leda och samordna samtliga arméförband. Vid sidan av ansvaret finns även ett ansvar för infrastrukturen i internationella insatsmiljöer. Arméchefen har ett övergripande ansvar för infrastruktur och Försvarsmaktens camper för samtliga försvarsgrenar.

Campsektionen, en del av arméstaben, arbetar med att utveckla ett operativt, robust och anpassningsbart koncept. En viktig del i konceptet är att minimera det "logistiska avtrycket" och miljöpåverkan i det aktuella insatsområdet. Miljöarbetet har stor betydelse för insatsens genomförande.

Foto: Privat

PATRIK FUNDIN
Tjänsteförrättande chef vid
campsektionen i arméstaben

Livscykelperspektivet är centralt både vad gäller materielanskaffning och etablering av infrastruktur. Även i en internationell insats finns utrymme för ny teknik och innovativt miljöarbete. Exempel på ny teknik som med fördel kan användas i insatsmiljöer där Försvarsmakten verkar är utvinning av solenergi, effektiv vattenrening, energieffektiva kontor- och förläggingsmoduler samt fjärrdriftsteknik. Arbetet med att utveckla ett nytt koncept för militära camper har pågått sedan 2020 och har mynnat ut i en stor mängd förbättringar inom miljöområdet.

Byggnation och infrastruktur anpassas genom att stora tältlösningar reduceras, moduler och skärmtak utökas för bättre isolering mot värme och kyla, samt att luftvolymerna som behöver tempereras kan reduceras och värmeinstrålning minskas. Vidare minskar behovet av gjutna betongplattor vilket leder till minskat behov av cement och lägre logistiskt fotavtryck inför avveckling.

Livscykelperspektivet är centralt både vad gäller materielanskaffning och etablering av infrastruktur

SMARTA ENERGILÖSNINGAR

Införande av solcellspaneler och batteribanker innebär att det finns potential att markant kunna reducera energiproduktionen genom dieselverk i jämförelse med tidigare teknik och under likartade klimatförhållanden. Detta leder till lägre förbrukning och resursåtgång, minskade miljörisiker och minskat behov av backupsystem för kritiska verksamheter inom campen.

Avfallshanteringen vid campen skall skötas på ett sådant sätt att det inte uppstår en framtida miljöskuld eller att människors hälsa och levnadskvalitet påverkas. En avfallsplan som följer konceptet och är i linje med EU:s avfallshierarki skall utarbetas innan insats. Förbränningsanläggningen RHS17 är i drift inom Försvarsmakten och ingår i campinfrastrukturen. Systemet möjliggör omhändertagande av många typer av avfall. Vidare möter förbränningsanläggningen EU:s krav på rening av rökgas.

ANSVARFULL VATTENANVÄNDNING

Vattenresurser i insatslandet ska generellt hanteras på ett sådant sätt att det inte genereras en miljöskuld eller att vattenresurserna överutnyttjas. Personligt dricksvatten hämtas i fältflaska, dunk eller motsvarande från central kylcontainer där renat kylt vatten erbjuds, i stället för buteljerat flaskvatten. Detta minskar i sin tur avfall i form av plastflaskor samt behov av transporterat flaskvatten.

Spillvattenhanteringen på campen ska utföras i linje med Sveriges miljö kvalitetsmål begränsad klimatpåverkan och ett rikt växt och djurliv. Spillvatten ska omhändertas på det sätt som genererar minst påverkan på miljön. Andra metoder som exempelvis användande av markbädd eller transporttankar kan också nyttjas. Slamtransporter till lokala anläggningar kan utgå om slam pressas och torkas för förbränning.

Fjärrstyrning och metoder som "Augmented Reality" kan stödja campdriften på distans och minskar behovet av systemstödsresor. Snabb och professionell hantering av uppkomna systemproblem kan bidra till att minimera konsekvenserna av skadade eller dåligt intrimmade system.

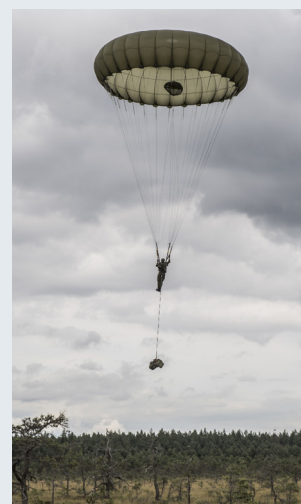

Foto Mats Nyström/Försvarsmakten

NATIONELLA MÅL: Begränsad klimatpåverkan • Ett rikt växt- och djurliv
GLOBALA MÅL: 13 Bekämpa klimatförändringarna

ARVET OCH FRAMTIDEN

Foto Bezar Mahmud/Försvarsmakten

Försvarsmakten arbetar intensivt med förorenade områden både genom att hantera arvet av befintliga områden och att minimera och förebygga risken av framtida föroreningar.

FÖRSVARSMAKTEN HAR FATTAT ett inriktningsbeslut rörande budgeten för förorenade områden för de kommande 12 åren. Det innebär en tydlig ökning av medel för att höja åtgärdstakten.

Samverkan fortgår mellan statliga myndigheter som har förorenade områden och oexploderad ammunition. Arbetet syftar till att statens samlade miljöskuld ska hanteras på ett hållbart och likartat sätt, som effektivt nyttjar statens resurser för att åstadkomma största möjliga övergripande miljö- och samhällsnytta och nå miljökvalitetsmålet om en Giffri miljö.

FASA UT PFAS

Försvarsektorn har en arbetsgrupp för PFAS som bedriver kunskapsökande och samverkande insatser både nationellt och internationellt.

Några exempel är föredragningar och deltagande i internationella fora såsom Europeiska försvarsbyrå och forskningsprogram i USA. Vi har även genomfört erfarenhetsmöte med Norge om deras byte av släckmedel och sanering av utrustning.

Testbed PFAS som nu pågått ett par år är ett samverkansprojekt mellan Fortifikationsverket, Försvarsmakten, Försvarets materielverk och RISE med syfte att bygga upp, utveckla och tillhandahålla kompetens inom PFAS-fria släckmedel och efterbehandlingsmetoder av PFAS-kontaminerad jord och vatten. Projektet hade under 2021 fokus på framtidsspåret och 73 olika släckförsök med 10 olika PFAS-fria produkter genomfördes. Inom arvsspåret utfördes sex utvärderingar av efterbehandlingslösningar i laboratorieskala.

PROJEKT UNDER ÅRET

Under 2021 har Försvarsmakten genomfört cirka 50 projekt, främst med avseende på PFAS i form av utredningar, provtagningar och kontrollprogram.

Försvarsmakten har även genomfört en utvärdering av efterbehandlingsåtgärder som vidtagits med anledning av ett äldre större drivmedelsutsläpp som skedde på 1950-talet när ett bergtrum exploderade i närheten av samhället Moheda i Kronobergs län. Efterbehandlingsåtgärderna har pågått under en längre tid och omfattat både in-situ sanering och schaktsanering. Utvärderingen visade att målen ännu inte är uppnådda i alla berörda källområden. Nästa steg är att inventera vilka åtgärder som är möjliga för att nå målen.

ARBETET FORTSÄTTER

Försvarsmakten har gett Försvarets Materielverk i uppdrag att:

- Fortsätta arbetet med anskaffning av räddningsfordon typ 2 med leverans 2022, där PFAS-fritt släckmedel ska användas.
- Kvalificera och teckna avtal för PFAS-fritt släckmedel som främst ska nyttjas i räddningsfordon typ 2.
- Ta fram förslag för hur Försvarsmakten ska åtgärda/sanera räddningsfordon typ 1 från PFAS.

NATIONELLA MÅL: Giftfri miljö
 GLOBALA MÅL: 6 Rent vatten och sanitet för alla
 • 12 Hållbar konsumtion och produktion
 • 14 Hav och marina resurser
 • 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Foto RISE

FÖRSVARSMAKTEN I ETT FÖRÄNDRAT KLIMAT

Foto: Försvarsmakten

Precis som övriga samhället behöver Försvarsmakten ständigt förhålla sig till och planera för effekterna av ett förändrat klimat nu och på sikt.

ARBETET MED KLIMATFRÅGAN inom Försvarsmakten är omfattande och komplex. Det handlar både om den anpassning av verksamheten som är nödvändig för att säkerställa att Försvarsmakten kan verka i ett förändrat klimat, och arbetet med att bidra till Sveriges mål om klimatneutralitet där drivmedelsfrågan utgör en central del.

ARBETET MED KLIMATANPASSNING

Försvarsmaktens arbete med att anpassa verksamheten efter ett förändrat klimat utgår från Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete. Arbetet handlar i stort om att säkerställa att Försvarsmakten kan verka utan nedsatt förmåga trots extremväder, ras och skred eller andra omständigheter som förorsakats av klimatförändringar. Det kan till exempel handla om att ta hänsyn till klimatanpassningsåtgärder inom ramen för infrastruktur och tillhörande processer som planering av byggnation och anläggningsarbete. Fortifikationsverket som förvaltar en stor del av Försvarsmaktens fastigheter är en viktig samarbetspart i detta arbete.

REDOVISNING AV KLIMATANPASS- NINGSBETET

Försvarsmakten redovisar årligen sitt klimatanpassningsarbete till Regeringen (Försvarsdepartementet) i samband med myndighetens årsredovisning. Redovisningen kan begäras ut via Försvarsmaktens expedition: exp-hkv@mil.se.

BIDRAGET TILL KLIMATNEUTRALITET

Det pågår ett ständigt arbete inom Försvarmakten med att bidra till Sveriges mål om klimatneutralitet och nettonollutsläpp till 2045. I regleringsbrevet till Försvarmakten 2021 uppdrogs myndigheten bland annat att redovisa hur myndighetens arbete med hållbarhet bidrar till Sveriges åtagande under Parisavtalet. Försvarmaktens svar till regeringen går att läsa i myndighetens årsredovisning för 2021.

En betydande del av Försvarmaktens arbete med klimatneutralitet är kopplat till användningen av drivmedel. Idag utgör myndighetens behov cirka 1 procent av den nationella förbrukningen av fossila drivmedel.

Förutsättningar för verksamheten att fasa ut fossila drivmedel är svåra att överblicka bland annat utifrån beredskapsskäl. Säkerställandet av god beredskap är en viktig del av Sveriges samlade civila och militära förmåga där drivmedel utifrån försörjning, tillgång och lagring är betydande för att myndigheten ska kunna lösa sin huvuduppgift – att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.

”Förutsättningar för verksamheten att fasa ut fossila drivmedel är svåra att överblicka bland annat utifrån beredskapsskäl.”

Utveckling av traditionella och alternativa framdrivningssystem, hållbara flytande och gasformiga drivmedel, samt teknik- och samhällsutveckling är betydande i Försvarmaktens arbete kopplat till omställningen mot klimatneutralitet. Investeringar i nya och befintliga fordonssystem påverkas av försörjningstryggheten av drivmedel och kraven på operativ förmåga. Försvarmakten behöver säkerställa en försörjningstrygghet av drivmedel för att kunna växla till nya fordonssystem vid rätt tillfälle för att undvika så kallade inläsnings effekter.

Försvarmakten är sedan 2021 undantagen från reduktionsplikt för bensin och diesel, samt flygfotogen. Undantagen har sin bakgrund i myndighetens unika förutsättningar och behov. Exempelvis finns det krav på operativ förmåga som tydliggörs bland annat genom regeringens styrning till Försvarmakten där det anges att utgångspunkten för planering av totalförsvaret ska vara att under minst tre månader kunna hantera en säkerhetspolitisk kris i Europa och i Sveriges närområde som innebär allvarliga störningar i samhällets funktionalitet, samt krig under en del av denna tid. Detta innebär krav som att säkerställa att det finns drivmedel till Försvarmaktens materielsystem under minst tre månader. I nuläget hanteras detta genom beredskapslagring av drivmedel för fordon, luftfarkoster, fartyg och reservaggregat för lokal elproduktion i form av blankdiesel. Vid inblandning av biodrivmedel i beredskapslagringen förkortas lagringstiden märkbart, även lagringsbeständigheten påverkas kraftigt genom exempelvis risk för bakterietillväxt och kontaminering av drivmedlet.

Klimatarbetet är förutsättningsskapande för försvarsverksamheten och löper parallellt med säkerställandet av myndighetens förmåga att verka nu, och på sikt under fred, kris och krig.

NATIONELLA MÅL: Begränsad klimatpåverkan
GLOBALA MÅL: 13 Bekämpa klimatförändringarna

Foto Mats Nyström/Försvarmakten

JÄMSTÄLLDHETS- INTEGRERING

Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

Jämställdhet och jämlikhet ingår i de demokratiska värden som Försvarsmakten försvarar. Jämställdhets- och jämlikhetsarbetet bidrar till en långsiktigt hållbar personalförsörjning genom att attrahera, rekrytera och behålla medarbetare ur breda målgrupper.

FLER UTBILDADE I JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING

Myndigheten har fortsatt arbetet med att etablera strategin jämställdhetsintegrering, bland annat genom utökade utbildningsinsatser. Under 2021 har ambitionsnivån höjts för den största utbildningsinsatsen inom jämställdhetsintegrering, Jämställdhetsintegrering för högre chefer (tidigare gender coach-programmet). Inledningsvis riktades utbildningen till chefer på nivå sex och högre (generaler, amiraler och civila motsvarigheter). Under 2021 har utbildningen breddats till att omfatta

chefer på nivå fem, det vill säga överstar, kommandörer samt civila ansvarigheter, och ett större antal kursstarter sker än tidigare. Ambitionshöjningen har inneburit att den totala målgruppen blivit större, det vill säga fler chefer har involverats i arbetet med jämställdhetsintegrering.

Försvarmakten har under året även tagit fram en inriktning för arbetet med jämställdhetsintegrering avseende tidsperioden 2022 – 2025. Inriktningen utgör Försvarmaktens tolkning och nedbrytning av de jämställdhetspolitiska målen, och fastställer myndighetens mål och prioriteringar för de kommande åren.

STÄRKT ARBETE MOT OVÄLKOMMET BETEENDE

Försvarmakten har fortsatt arbetet för att förebygga diskriminering och hantera ovälskommet beteende. Projektet Utredningsstöd Ovälskommet Beteende har under 2021 omvandlats till en permanent funktion i myndigheten. Funktionen har i uppdrag att vägleda, utgöra utredningsstöd och följa upp ärenden om ovälskommet beteende. Under året har ett antal utbildningsinsatser samt internkommunikation genomförts, i syfte att stärka implementeringen av en försvarmaktsgemensam hantering av ärenden. Funktionen har även arbetat för att säkerställa tillräckliga utredningsresurser genom uppbyggnad av ett nätverk och utbildning i utredningsmetodik. Det förebyggande arbetet har fokuserats på utvecklad systematik, bland annat genom förbättrad uppföljning på området.

För att öka andelen kvinnor på alla nivåer pågår ett långsiktigt arbete med attraktionsskapande aktiviteter inom rekrytering och personalutveckling. Myndigheten har uttalade målsättningar för andelen kvinnor i varje personal- och utbildningskategori. Försvarmakten bedömer att det sammantagna arbetet med jämställdhet och jämlikhet ger resultat. Till exempel har andelen kvinnor vid grundutbildning och officersutbildningarna ökat.

”För att öka andelen kvinnor på alla nivåer pågår ett långsiktigt arbete”

GLOBALA MÅL: 5 Jämställdhet
• 10 Minskad ojämlikhet

Foto: Beza Mahmod/Försvarmakten

ÅTERTAGANDET AV TOTALFÖRSVARET

I december 2020 beslutade regeringen om ett utvecklat totalförsvaret för perioden 2021–2025. Beslutet föranleddes av att det säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde och Europa har försämrats genom den allt större närvaron av militära styrkor och ökade militära aktiviteter. Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas.

TOTALFÖRSVAR ÄR DEN verksamhet som krävs för att förbereda Sverige för krig och sker genom ett samspel mellan militär och civil verksamhet, så kallat militärt och civilt försvar. Michael Malm arbetar med totalförsvarsfrågor på Förvarsmakten och berättar om arbetet som pågår.

– Det som behövs är en god planering för att säkerställa behoven i samhället. Betydelsen av näringslivet är viktigt för återupprättandet av totalförsvaret. Under kalla kriget var totalförsvarsarbetet mer integrerat än vad det är idag. Men vi kan inte gå tillbaka till strukturen som var då, eftersom samhället har utvecklats sedan dess.

En styrka i återtagandet av totalförsvaret är Sveriges demokratiskt stabila grund. I Sverige finns en hög tilltro till myndigheter, något som visade sig tydligt under pandemin och Sveriges höga vaccinationsgrad. Sverige har även låg korruption, ett välutvecklat näringsliv, medborgarna har hög utbildningsnivå och är i hög grad organiserade på något sätt, såsom i föreningslivet. Detta sammantaget underlättar att tillsammans fatta beslut och hitta lösningar på utmaningar – så även i totalförsvaret.

Totalförsvaret bygger på samverkan mellan olika parter. Inom militärt försvar är det viktigt med ett samarbete mellan Förvarsmakten och försvarsmyndigheterna, frivillighetsorganisationerna men även privata aktörer inom näringsliv och internationella militära samarbeten. Målet med det militära försvaret är främst att hävda Sveriges territoriella integritet, värna Sveriges suveräna rättigheter och svenska intressen. Det civila försvarets främsta mål är att värna om civilbefolkningen och säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna. Alla tillsammans stärker totalförsvaret.

GLOBALISERAT NÄRINGSLEV EN UTMANING

En utmaning vid återtagandet är den förändring som skett inom myndighetsförvaltningen där många verksamheter är outsourcade eller privatiserade jämfört med på 90-talet. Dessutom är näringslivet mer effektiviserat och globaliserat, det vill säga marknaden för handel, tillverkning och produktion sker globalt och man har effektiva produktionskedjor som sker "just in time" utan lagerhållning. Detta sammantaget gör att man behöver tänka på ett nytt sätt vid uppbyggnaden av totalförsvaret.

Återtagandet kan ske på olika sätt. Man kan säkerställa en inhemsk produktion av det som Sverige självt måste ha rådighet över, som rå-

Foto Förvarsmakten

MICHAEL MALM

Totalförsvavsavdelningen,
Förvarsmakten

UTARBETAD PLAN

Förvarsmakten och MSB har i samverkan med bevakningsansvariga myndigheter utvecklat en sammanhängande planering för totalförsvaret för 2021–2025. Den redovisades i rapporten "Handlingskraft" och identifierar sex fokusområden som utgör grund för utvecklingen av totalförsvaret. Områdena är:

1. Beredskapsplaner och krigsorganisation
2. Ledning och samverkan
3. Försörjningsberedskap
4. Ge och ta emot stöd
5. Försvarsviljan
6. Stärkt informations- och cybersäkerhet

varor och mediciner, eller teckna avtal med andra aktörer exempelvis näringslivet. Det tredje alternativet är genom den lagstiftning som aktiveras vid höjd beredskap där Försvarsmakten exempelvis genom Förfogandelagen kan göra uttag av fordon.

TOTALFÖRSVARSPLIKTEN BERÖR ALLA MELLAN 16-70 ÅR

En lag som berör alla svenska medborgare, men även de som är bosatta i Sverige utan att vara medborgare, är Totalförsvarsplikten (SFS 1994:1809). Den gäller alla som är mellan 16 och 70 år och innebär att man kan bli uttagen vid höjd beredskap.

– Lagen innehåller tre kategorier. Civilplikt, som idag är vilande och innebär en krigsplacering i det civila försvaret. Värnplikten, där man efter godkänd utbildning blir krigsplacerad i det militära försvaret. Och allmän tjänsteplikt där en anställd vid höjd beredskap kan kvarstanna i den tjänst man har i fredstid, exempelvis som fritidspedagog för att kommunen ska kunna hålla barnomsorgen igång. Avtal genom frivillighetsorganisationerna är en annan variant av allmän tjänsteplikt eller så kan regering eller myndigheter utse personer, förklarar Michael Malm.

GENOM ÖVNING UTVECKLAS FÖRMÅGAN

Arbetet med återtagandet av totalförsvaret sker i två parallella spår: att utveckla och höja förmågan på sikt och att kunna hantera det som sker här och nu. Genom att öva utvecklas och förbättras systemet ständigt. Inom Försvarsmakten ska det finnas ett totalförsvarsmoment i samtliga försvarsmaktsövningar. Under dessa övas främst förmågan inom de av Försvarsmakten identifierade strategiska målsättningarna för totalförsvaret: informationsutbyte, resurser och samordning i tid och rum.

Michael Malm ser positivt på det fortsatta arbetet med totalförsvaret.

– Genom att fortsätta samverka med nationella och internationella aktörer stärker vi tillsammans det svenska totalförsvaret.

GLOBALA MÅL: 16 Fredliga och inkluderande samhällen

INSATSER MOT COVID-19

Foto: Jimmy Croona/Försvarmakten

Försvarmaktens huvuduppgift är att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Men vid sidan av denna militära uppgift har myndigheten även en roll i hanteringen av kriser i fredstid. Covid-19-pandemin är en sådan kris där Försvarmakten bistod på många sätt.

FÖRSVARMAKTEN SKA ENLIGT förordning (2007:1266) kunna lämna stöd till civil verksamhet. Detta sker bland annat med stöd av förordning (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet, (stödförordningen), samt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). Stödet ska utgå från befintlig förmåga och resurser varför Försvarmakten normalt inte beredskapsätter, anskaffar eller anpassar resurser eller materiel för specifika stöd till civil verksamhet.

Under Covid-19-pandemin gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att vara sammanhållande för stöd till landets sjukvårdsregioner. All hemställan om stöd från regioner gick via Socialstyrelsen för bedömning och sedan vidare till Försvarmakten alternativt annan civil aktör. Den initiala bedömningen av stödbegärens prioritet låg därmed på Socialstyrelsen och inte hos Försvarmakten. Det slutgiltiga beslutet om stöd fattades av Försvarmakten. För att öka effektiviteten och samordningen av stödet avdelade Insatsstaben på Högkvarteret en samverkansperson till Socialstyrelsen, vilket underlättade dialogen mellan myndigheterna och reducerade merarbete inom båda organisationerna.

STÖD TILL SOCIALSTYRELSEN

Personalstödet till Socialstyrelsen var som mest omfattande under perioden mars 2020 till juni 2021. Det bestod inledningsvis av elva personer som hade till uppgift att fungera som stabstöd och vid uppbyggnaden av Socialstyrelsens krisorganisation.

STÖD TILL FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN

Initialt bestod stödet till Folkhälsomyndigheten av sju personer. En officer som fungerade som Militär insatschef (MIC) samt sex soldater (CBRN-befäl) som fungerade som stabstöd och assistenter åt MIC i arbetet med metodutveckling och framtagning av provtagningsrutiner.

Försvarsmaktens stöd vad gäller provtagning och uppföljning av smittspridning för Covid-19 till Folkhälsomyndigheten har i huvudsak bestått av; nationella prevalensundersökningar, punktprevalensundersökningar och två stycken punktundersökningar av förekomsten av antikroppar. Försvarsmaktens personalstöd till Folkhälsomyndigheten pågår fram till 2022-06-30.

STÖD MED MATERIEL, TRANSPORTRESURSER OCH MEDICINTEKNISK UTRUSTNING

Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet under Covid-19-pandemin har inte bara bestått av stöd med personal utan även en stor mängd materiel. Behovet av adekvat skyddsutrustning för bland annat sjukvårdspersonal visade sig i ett tidigt stadium av pandemin vara betydande. Försvarsmakten kunde erbjuda effektivt andningsskydd i form av 50 000 skyddsmask 90 samt cirka 40 000 heltäckande kroppsskydd i form av C-vätskeskydd (skydd avsett för sanering av kemiska stridsmedel).

Utöver detta har även stöd lämnats i form av större sjukvårdsresurser bestående av två stycken fältsjukhus. Ett i Stockholmsmässans mässhallar i Älvsjö och ett vid Östra Sjukhuset i Göteborg.

Efter nedmonteringen av fältsjukhusen och sjukvårdsmodulen (sommaren 2020), sparades en nationell förstärkningsresurs med utrustning för 21 intensivvårdsplatser och 21 vårdplatser. Dessa var avsedda för att kunna användas för snabbinsats om brist på intensivvårdsplatser skulle uppstå i någon sjukvårdsregion.

Försvarsmakten gav också stöd med en stor mängd sjuktransporter i form av ambulanser med förare (12 ambulanser våren 2020 och fyra ambulanser vintern 2021) samt luftburet transportstöd (helikoptrar och transport flygplan) för sekundärtransporter av intensivvårdspatienter med Covid-19. Totalt genomfördes 40 flygningar under 2020 och 2021.

Ett femtiotal stora tält (Taktiskt tält 10), flertalet med värme och belysning, lånades ut till vårdcentraler och sjukhus. Användningsområdet för dessa var ofta väntrum, provtagningsfaciliteter och förråd för vårdutrustning.

STÖD MED VACCINATION

När Folkhälsomyndighetens vaccinationsprogram igångsattes i stor skala vintern 2021, lämnade Försvarsmakten stöd med vaccination av egen personal via Försvarshälsan.

”Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet under Covid-19-pandemin har inte bara bestått av stöd med personal utan även en stor mängd materiel”

GLOBALA MÅL: 3 God hälsa och välbefinnande
• 16 Fredliga och inkluderande samhällen

KOMMUNIKATION OM HÅLLBARHET

Foto Jonas Helmersson/Försvarmakten

MATS STRÖM

Kommunikationsdirektör,
Försvarmakten

4 AV 10

Så stor andel av allmänheten vill veta mer om Försvarmaktens hållbarhetsarbete.

Hållbarhet har en direkt koppling till Försvarmaktens operativa förmåga och påverkar allmänhetens försvarsvilja som byggs med förtroende och tillit till myndighetens arbete.

FÖRSVARSVILJA ÄR EN del i dagens krigföring. Motståndskraften bygger på allmänhetens kunskap, förtroende och förutsätter att Försvarmakten ses som en ansvarsfull myndighet, även i hållbarhetsfrågor. Försvarmakten är inne i en stark tillväxtfas vad gäller volym och förmåga. En tydlig hållbarhetsstrategi är viktig för Försvarmaktens förmåga att försvara Sverige. Med den tillväxt som nu pågår och den beredskapsanpassning som omvärldsläget innebär blir bland annat tillgång till övnings- och skjutfält allt viktigare.

MORGONDAGENS MEDARBETARE

En nyckel i att nå våra tillväxtmål är att fortsätta att vara en attraktiv arbetsgivare för morgondagens medarbetare. Det här gäller inte minst unga människor som vi vet bryr sig mycket om hållbarhetsfrågan och som i större utsträckning väljer arbetsgivare som matchar de egna värderingarna. Förtroendet för Försvarmakten är mycket högt, vilket också gör att våra intressenter har höga förväntningar på oss och på vårt arbete med hållbarhet.

SOCIAL HÅLLBARHET

Jämställdhet är en viktig del av hållbarhetsområdet och under 2021 har vi lyft internationella kvinnodagen. I vår externa kommunikation har vi särskilt vänt oss till yngre kvinnor för att visa att Försvarmakten är ett relevant val för dem. I vår varumärkeskommunikation lyfte vi under året frågan om demokratiska fri- och rättigheter.

DIALOG EN FRAMGÅNGSFAKTOR

Kommunikativt strävar vi ständigt efter att utveckla vår dialog med allmänheten och vi ser i våra undersökningar att allmänhetens intresse och nyfikenhet är fortsatt stora. Vi strävar också efter att uppmärksamma de steg vi tar mot en mer hållbar verksamhet, både i externa kanaler och inåt i organisationen. Försvarmakten för nära dialog och samverkar med övriga myndigheter och andra samhällsaktörer i hållbarhetsfrågor, till centralt och lokalt för att bidra till ökad förståelse och kunskap om Försvarmakten på de orter där vi verkar.

HÅLLBARHET ÄR AVGÖRANDE FÖR TILLVÄXTEN

TORBJÖRN SAHLÉN
Chef totalförsvarsavdelningen

Torbjörn Sahlén, ansvarig för att utveckla och samordna Försvarsmaktens hållbarhetsarbete och miljöledningssystem berättar om det fortsatta arbetet.

UNDER ÅRET SOM gått har miljöarbetet systematiserats ytterligare bland annat genom att förbättra och utveckla processer inom förorenade områden så som att anskaffa räddningsfordon där PFAS-fritt släckmedel ska användas samt teckna avtal för PFAS-fritt släckmedel. Fokus har även legat på att underlätta arbetet med upphandling genom kriteriedokument för kemikalier samt det förebyggande arbetet kopplat till studier inom både klimatanpassning och övergång till förnybara drivmedel. Under 2022 kommer en inriktning utarbetas som ska leda till ett mer integrerat hållbarhetsarbete som genomsyrar hela verksamheten.

”Det är viktigt att alla inom Försvarsmakten arbetar med hållbarhetsfrågor inom sina ansvarsområden, både operativt och strategiskt.”

– Det strategiska hållbarhetsarbetet innefattar både att hantera arvet, det vill säga föroreningar från tidigare verksamhet och en föråldrad fordonspark, samt att anpassa verksamheten till framtidens krav, förutsättningar och förväntningar. Att integrera hållbarhet är en förutsättning för att säkerhetsställa operativ förmåga men är många gånger komplext och kräver samarbete och kompetens inom Försvarsmakten, men även utanför myndigheten, berättar Torbjörn Sahlén.

Samtidigt ställer det kraftigt försämrade säkerhetspolitiska läget i Europa ökade krav på det svenska försvaret. Detta innebär att Försvarsmakten anpassar beredskapen i linje med tillväxt och förmågeutveckling. I början av 2022 beslutade regeringen att ge Försvarsmakten ökade anslag, vilket ger en möjlighet att accelerera tillväxten ytterligare. Samtidigt pågår ett arbete med att Försvarsmaktens centrala ledning ska organiseras för att bättre omhänderta myndighetens samtliga uppdrag, främst med tydligare, enklare och mer sammanhållen ledning.

– Det händer mycket inom Försvarsmakten nu, bland annat i och med de ökade försvarsanslagen och omorganisationen av Högkvarteret. Hållbarhetsarbetet är en förutsättning för att vi ska kunna tillväxa på ett robust och långsiktigt sätt. Det är viktigt att alla inom Försvarsmakten arbetar med hållbarhetsfrågor inom sina ansvarsområden, både operativt och strategiskt. Det är något vi tittar särskilt på vid uppbyggnaden av den nya försvarsstaben.

– År 2022 kommer att bli ett spännande år på många sätt, avslutar Torbjörn Sahlén.

